

Toplumsal Cinsiyet Eşitliği ve Siyasete Katılım

Sevinç Sütü¹

Giriş

“Şuna inanmak lazımdır ki dünya üzerinde gördüğünüz her şey kadının eseridir.”

“Toplumun başarısızlığının asıl sebebi kadınlara karşı olan bilgisizlikten ileri gelir, bir toplumun bir organı faaliyette iken diğer organı işlemez ise o toplum felç olur.”

Atatürk,1923

Biyolojik açıdan kadın ya da erkek cinsin tanımı tüm toplumlarda tek ve tartışmasız iken toplumda karşılıkları için aynı şeyi söyleyebilmek mümkün değildir. Kişinin kadın ya da erkek olarak gösterdiği genetik, fizyolojik ve biyolojik özelliklere “cinsiyet (sex)” denir. Toplumsal cinsiyet ise; kadının ve erkeğin sosyal olarak belirlenen rollerini ve sorumluluklarını ifade eder.

(1) Örneğin çocuk bakmak kadının sorumluluğuyken politika yapmak erkek rolüdür.

Toplumsal cinsiyet hiyerarşiktir; sosyal ve ekonomik eşitsizlikler üretir. Cinsiyete dayalı ayrımcılık, etnik köken, sosyoekonomik durum, engellilik, yaş, coğrafi lokasyon ve cinsel yönelim gibi diğer ayrımcılık faktörleriyle kesişir.

Toplumsal cinsiyette eşitlik; fırsatları kullanmada, kaynakların ayrılması ve kullanımında, hizmetleri elde etmede bireyin cinsiyeti nedeniyle ayrımcılık olmaması/yapılmamasını ifade edilmektedir. Toplumsal cinsiyette hakkaniyet ise, kadın ve erkek arasında sorumlulukların ve kazançların dağılımında adalet ve hakkaniyetin olmasıdır (1).

Avcı ve toplayıcı toplumlara bakıldığında anaerkil bir düzen olduğu görülmektedir. Kadın hem evde hem de erzak temin edebilmek için dışarıda çalışmış, çocuk doğurmuştur. Kadının doğurganlığı bu toplumlarda anaerkil düzen oluşumunu sağlamıştır (2). Ancak Tunç Devrine geçişle beraber özellikle sabanın kullanılmasıyla beraber erkekler daha üstün konuma gelmiş ve ataerkil düzene geçilmiştir.

¹ Dr. Öğr. Üyesi. Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Cevat Sayılı Sağlık Bilimleri Fakültesi, Gerontoloji Bölümü Burdur/Türkiye. sevincdr@gmail.com

Geçen yıllar içinde çok sayıda uluslararası ve ulusal düzenlemeler yapılmasına, çok sayıda uluslararası anlaşmaya taraf olunmasına rağmen toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması mümkün olmamıştır. Erkek cinsiyetin kolayca ulaştığı imkanlara kadınların ulaşımını sağlayabilmek amacıyla dernekler kurulmaya, eylemler yapılmaya devam edilmekte; kadın hakları ve dezavantajlı grup olarak kadınlardan bahsedilmektedir. Kadınların toplumsal yaşama tam ve eşit bireyler olarak katılımlarında karşılaştıkları engellerin aşılması ve buna yönelik tüm önlemlerin alınması ihtiyacı halen devam etmektedir.

Dünya Ekonomik Forumu (WEF) 2006 yılından bu yana her yıl Küresel Cinsiyet Uçurumu Raporu yayınlamaktadır. Küresel Cinsiyet Uçurum Endeksi kullanılarak toplumsal cinsiyete dayalı farklar ölçülmekte ve sağlanan ilerleme izlenmektedir. Ölçümler; Ekonomik Katılım ve Fırsatlar, Eğitime katılım, Sağlık ve hayatta kalma ile Politik Güçlenme olmak üzere dört temel boyutta yapılmaktadır.

İndeks verileri 0-100 arasında ölçek ve uçurumun ne ölçüde kapandığını gösterir. 2021 yılı verilerine göre küresel toplumsal cinsiyet farkı toplamda %67,7 oranında kapanmıştır. Alt başlıklara bakıldığında sağlık ve sağ kalımda %97,5, eğitime ulaşımında %95 fark kapanması olduğu görülmektedir. Öte yandan ekonomik katılım ve fırsatlar endeksinde %58,3 ve Politik Güçlendirme endeksinde %21,8 düzeyinde kaldığı görülmektedir. Bölgelere göre endeksler Tablo 1’de özetlenmiştir.

Tablo 1. Bölgelere göre endeksler

	Toplam Endeks (%)	Ekonomik katılım ve fırsatlar (%)	Eğitime katılım (%)	Sağlık ve Hayatta Kalma (%)	Politik Güçlenme (%)
Batı Avrupa	77,6	70,0	99,8	96,7	43,8
Kuzey Amerika	76,4	75,3	100,0	96,9	33,4
Latin Amerika ve Karayipler	72,1	64,2	99,7	97,6	27,1
Doğu Avrupa ve Orta Asya	71,2	73,5	99,7	97,7	14,2

Doğu Asya ve Pasifik	68,9	69,6	97,6	94,9	13,5
Sahra altı Afrika	67,2	66,1	84,5	97,3	20,8
Güney Asya	62,3	33,8	93,3	94,2	28,1
Orta Doğu ve Kuzey Afrika	60,9	40,9	94,2	96,5	12,1
Küresel Ortalama	67,7	58,3	95,0	97,5	21,8

Kaynak: WEF,2021

Kadınlar dünya nüfusunun yarısından biraz fazlasını oluşturmaktadır. Üretici ve üreme alanlarındaki ikili rolleri nedeniyle toplumların sosyal ve ekonomik gelişimine katkıları da erkeklerinkinin yarısından fazladır. Buna rağmen toplumsal kaynakların kullanımına ilişkin kararların alındığı resmi siyasi yapılara ve süreçlere katılımları yetersiz kalmaktadır (3).

Yasal Düzenlemeler

Türk kadınları erkeklerle eşit bir biçimde, dünyadaki pek çok ülkedeki kadınlardan çok önce, 1930 yılında yerel seçimlerde, 1934 yılında da milletvekili seçimlerinde seçme ve seçilme hakkını elde etmişlerdir. Anayasa'nın 67, 68 ve 70. maddelerine göre, yerel ve genel seçimlerde “seçme ve seçilme”, “siyasi parti kurma”, “belirlenen usule uygun olarak siyasi partilere katılma ve siyasi partilerden çekilme”, “referandumlara katılma” ve “kamu hizmetine girme” hakkı tüm Türk vatandaşlarına tanınmıştır. Ayrıca 2820 sayılı Siyasi Partiler Kanunu'nun 83. maddesinde “siyasal partilerin, herkesin dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşit olduğu prensibine aykırı amaç güdemeyeceği” belirtilerek, cinsiyet de dâhil olmak üzere ayrımcılık temelinde parti çalışmaları yapılması engellenmiştir (4).

Kadınların siyasal katılımına ilişkin dünyadaki gelişmelere bakıldığında ise önemli düzenlemeler 20. yüzyılın ikinci yarısında ortaya çıkmıştır. Bu kapsamda BM tarafından 1952'de kabul edilen Kadınların Siyasal Haklarına Dair Sözleşme, kadınların siyasal haklarının evrensel düzeyde tanınması açısından önemli bir düzenlemedir. Bunun yanı sıra BM Genel Kurulu tarafından 1979'da kabul edilen Kadınlara Yönelik Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi

Uluslararası Sözleşmesinde (CEDAW) devletlerin, siyasal ve kamusal yaşama kadınların erkeklerle eşit şekilde katılım haklarını güvence altına alması yer almaktadır. BM öncülüğünde düzenlenen Dünya Kadın Konferansları da kadınların siyasal haklarının gelişiminde önemli rol oynamıştır. Pekin Konferansında; Siyasal partilerin kadın komisyonları kurmalarını sağlayacak yasal değişikliklerin yapılması, Kota sistemi uygulayarak yerel yönetimlere, siyasal partilerin her düzeydeki karar ve yürütme organlarına kadınların katılımının artırılması taahhüdü verilmiştir (5). Türkiye özelinde Birleşmiş Milletler (BM) Kadın Birimi 2021 yılı itibarıyla 3 yıl sürecek kadınların siyasette söz sahibi olmalarını desteklemek amacıyla Siyasette ve İş Hayatında Kadınların Liderliğinin ve Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Geliştirilmesi projesini uygulamaya başlamıştır (6).

Mevcut Durum

Dünya genelinde 156 ülkede 35,500 parlamenter koltuğunun sadece %26,1 i kadınlara aittir. 52 ülkede kadınların parlamentoda temsil oranı %20'nin altındadır. Vanuatu ve Papua Yeni Gine'de hiç kadın parlamenter bulunmamaktadır. Bakanlık pozisyonlarında da durum farklı değildir. 3400 bakanın %22,62'si kadındır (7).

Son 50 yıla bakıldığında en üst siyasi pozisyona yani devlet başkanlığı görevine ulaşabilen çok az kadın olmuştur. İsveç, İspanya, Hollanda ve Amerika Birleşik Devletleri'nin de arasında olduğu 81 ülkede hiç kadın devlet başkanı olmamıştır. 17 ülkede ise kadınlar 1 yıldan az süreyle devlet başkanlığı görevini yürütmüştür. Kadınlar, devlet başkanlarının %6,6'sını, hükümet başkanlarının %6,2'sini, meclis başkanlıklarının ise %20,5'ini oluşturmaktadır. Bakanlık sayılarına bakıldığında İspanya (%67) ve Finlandiya (%61,1) dünya sıralamasının başında yer almıştır. Son sırayı ise hiç kadın bakana sahip olmayan Brunei Darüsselam, Kiribati, Papua Yeni Gine, Saint Vincent ve Grenadinler, Suudi Arabistan, Tayland, Tuvalu, Vanuatu ve Vietnam paylaşmaktadır. (8)

Öte yandan uzun yıllardır kadınların lider olduğu veya son birkaç yılda pozisyonlarını en yüksek pozisyona ulaştığı ülkeler de bulunmaktadır. Son 50 yılda İsviçre'de 8 yıl, Almanya 15,6 yıl, Finlandiya 13 yıl, İngiltere'de 14,6 yıl, İrlanda 20,8 yıl süreyle kadın başkanlarca yönetilmiştir. Bangladeş de kadınların devlet başkanlığı süresi (27 yıl) erkeklerden fazladır (7).

Avrupa Birliği ulusal parlamentoların alt meclisler dahil üyelerinin, üçte ikisini erkek (%67,3) ve üçte birini kadınlar (%32,7) oluşturmaktadır. Ulusal parlamentolardaki kadınların oranı %49,6'dan (İsveç) %12,6'ya (Macaristan) kadar geniş bir yelpazeyi kapsamaktadır. İspanya, Fransa, Finlandiya ve İsveç'te kadınlar sandalyelerin en az %40'ına sahiptir. Kadınların üye devletlerdeki ulusal parlamentolarda temsili, 2004'ten bu yana yılda sadece yüzde 0,7 puanla çok yavaş bir şekilde iyileşmiştir. Bu oranda, cinsiyet dengesinin sağlanması 12 yıldan fazla sürecek ve 2050 yılına kadar eşitliğe (her cinsiyetin %50'si) ulaşamayacaktır (9).

Türkiye'de hukuki açıdan kadının erkekle eşit söz hakkına ve temsil yetkisine sahip olduğunu söyleyebiliriz. Fakat bu sisteme toplumsal açıdan ve sosyal hayatta uygulanabilirliği açısından bakıldığında, özellikle kadının siyasi alandaki varlığının birçok engelle karşılaştığı görülmektedir. (10).

Ulusal düzeyde siyasal temsile bakıldığında; kadınların ilk defa aday olarak katıldığı 1935 seçimlerinden bu yana TBMM'ye seçilen 13061 milletvekilinin 816'sını (%6,2) kadınlar oluşturmuştur. Türkiye Büyük Millet Meclisi verilerine göre; 2020 yılında 584 milletvekili içerisinde kadın milletvekili sayısının 101, erkek milletvekili sayısının ise 483 olduğu görüldü. Meclise giren kadın milletvekili oranı, 2007 yılında %9,1 iken bu oran 2018 yılında %17,3 oldu. (11).

Yürütme organına bakıldığında, Cumhuriyetin kuruluşundan beri görev yapan 12 Cumhurbaşkanı arasında kadın bulunmamaktadır. 31 Başbakanın ise 1'i kadındır. Ayrıca 1923'ten bu yana kurulan 65 Hükümette göreve gelen Bakanların %2'sini kadınlar oluşturmuştur.

Yerel yönetimlere baktığımızda; 1999, 2004, 2009 ve 2014 yerel seçim sonuçlarına göre Türkiye'de kadınlar, belediye meclis üyeliğinde en fazla %10,7, belediye başkanlığında %2,9 ve il genel meclis üyeliğinde ise %4,8 oranında yer alabilmiştir. Aynı zamanda, Türkiye'de 31.963 mahalle, 18.329 köy olmak üzere toplam 50.292 muhtar bulunmaktadır. 2019 yerel seçim sonuçlarına göre yalnızca 41 kadın belediye başkanı ve 1085 kadın muhtar seçilmiştir. Böylece, tüm belediye başkanlıklarının yalnızca %3,1'inde ve tüm muhtarlıklarının sadece %2,1'inde kadınlar yer alabilmiştir (12).

Yerel yönetimlerin her kademesinde seçilmişlerin cinsiyetlere göre temsili Tablo 2’de verilmiştir (13).

Tablo 2. Yerel yönetimlerde seçilmişlerin cinsiyete göre dağılımı.

Türü	Erkek	Kadın	Toplam
Büyük Şehir Belediye Başkanı	27 (%90)	3 (%10)	30
Büyükşehir İlçe Belediye Başkanı	494 (%95)	25 (%5)	519
Belediye Meclis Üyesi	18.461 (%89)	2284 (%11)	20.745
İl Belediye Başkanı	50 (%98)	1 (%2)	51
İlçe ve Belde Belediye Başkanı	776 (%98)	12 (%2)	788
İl Genel Meclisi Üyesi	1.223 (%96)	48 (%4)	1.271
Köy Muhtarı	18.081 (%99)	115 (%1)	18.196
Mahalle Muhtarı	31.049 (%98)	970 (%2)	32.019
Köy İhtiyar Meclis Üyesi	79.689 (%99)	1.007 (%1)	80.696
Mahalle İhtiyar Heyeti Üyesi	134.362 (%98)	3.418 (%2)	137.780
Toplam	284.212 (%97)	7883 (%3)	292.095

Kaynak: YSK, 2019

Kadınların Türkiye’de gerek TBMM’de gerekse mahalli idarelerde temsili yeterli düzeyde olmadığı görülmektedir.

Kadınların Siyasal Katılımını Engelleyen Faktörler

Kadınların karşılaştığı yapısal ve işlevsel kısıtlamalar, bir toplumdaki sosyal ve politik ilişkiler tarafından şekillendirilmektedir. Kadınların siyasi olarak dışlanması ortak örüntüsü, sosyal ve politik söylemlerden, Politik yapılardan ve kurumlardan, Kadınların bireysel ve kolektif faaliyetlerine sınırlar koyan sosyokültürel ve işlevsel kısıtlamalardan kaynaklanmaktadır (3).

I. İdeolojik Faktörler

Erkek egemenliği sistemi olan ataerkillik, biyolojik cinsleri erkek ve kadınlara dönüştürür ve erkeklerin ayrıcalıklı olduğu cinsiyet ilişkileri hiyerarşisini inşa eder. Ayrıca kadınların siyasetle ilişkisini de şekillendirir.

Toplumsal cinsiyet rolü ideolojisi, ataerkillik sistemiyle kadınları evinde anne ve eş, erkekleri ise kamusal alana olarak yerleştirmektedir. Tüm kültürlerde kamusal alan erkeklerle ilişkilendirilirken, ev içi alan kadınlar için meşru alan olarak algılanmaya devam etmektedir. Bu, küresel olarak kadınların siyasal katılım düzeyini şekillendiren hayati faktörlerden biridir. Kamusal ve özel alan arasındaki sınırlar, kadınların günlük yaşamlarında genellikle bulanıktır. Kadınlar, belirli bir kültür ve toplumda mevcut olan tutarsızlıkları değerlendirerek kamusal alana girişleri için hak talebinde bulunmak zorundadırlar. Cinsiyet rolü ideolojisi statik olmayıp belirli bir toplumun ekonomik, sosyal ve politik sistemleriyle kesişirken değişim içinde olsa da kadınlar siyasetten dışlanmalarına neden olan özel alan içinde tanımlanmaya devam etmektedir.

II. Politik Faktörler

Siyasetin doğası, kadınların siyasete dahil edilmesi veya dışlanması için önemli bir faktördür. Vicky Randall, siyaseti kaynakların vatandaşlar arasında paylaştırıldığı sürece bilinçli, kasıtlı bir katılım olarak tanımlayan geleneksel siyaset görüşünün aksine, siyaseti “güç yapısal ilişkileri, bir grup insanın başkaları tarafından kontrol edildiği düzenlemeler” olarak tanımlamaktadır. Bu anlayış sonucu kadın sadece aile özel alanında sınırlanmakta ve apolitik hale getirmektedir. Hatta kadınlar siyasete atıldıklarında bile sadece anne ve eş olarak görülmeye devam etmektedir. Siyasal alanda da evdeki sorumluluklarına benzer sosyal destek projeleri içinde yer almaları beklenmektedir (14).

Siyasetin, siyasi partilerin ve resmi siyasi yapıların erkek egemenliği, kadınların siyasete katılımını engelleyen bir diğer faktördür. Genellikle erkek egemen siyasi partiler, ulusal öneme sahip konularda kadınları hayal kırıklığına uğratan bir erkek bakış açısına sahiptir. Bu bakış açısı kadınları genellikle göz ardı eder ve partilerinin politikalarına yansıtmaz. Ayrıca kadınlar, erkek liderliğin cinsiyet ön yargıları nedeniyle parti yapıları içinde genellikle liderlik konumuna getirilmezler. Meclis toplantıları kadınların ev içi sorumluluklarıyla çelişen tuhaf zamanlarda yapılır.

Demokratik çerçeve ve demokratikleşme düzeyi de kadınların siyasete katılımını etkiler. Avrupa'da ve gelişmekte olan laik demokratik ülkelerde, dini ortodoksinin siyaseti ve

demokrasiyi şekillendirdiği ülkelere kıyasla, kadınların siyasete katılımı için nispeten daha fazla alan oluşturulmuştur.

III. Sosyokültürel Faktörler

Kadınların erkekler karşısında ikincil statüsü, ülkeler arasında doğası ve boyutunda farklılıklar olmasına rağmen, evrensel bir olgudur. Cinsiyet rolü ideolojisi yalnızca kadınlık ve erkeklik ikiliğini yaratmakla kalmamaktadır. Aynı zamanda onları, kadın cinsiyetine toplumsal olarak atfedilen üreme rolleri nedeniyle genellikle erkek cinsiyetinden daha az değer verilen hiyerarşik bir düzene sokmaktadır. Cinsiyet statükosu, devlet, toplum ve aile tarafından kadınların insani gelişimine düşük kaynak ayrılması yoluyla sürdürülür. Bu, tüm ülkelerde eğitim, sağlık, istihdam, üretken kaynakların kullanımı ve siyasette cinsiyet eşitsizliklerini içeren sosyal göstergelere yansımaktadır. Kadınların sosyo-kültürel bağımlılığı, siyasal katılımlarının önündeki en önemli engellerden biridir.

Kadınlar ayrıca, üretim ve üreme alanlarındaki ikili rolleri sonucunda kendilerine ayrılan zamanın sınırlı olması nedeniyle siyasete katılmayı zor bulmaktadır. Anneler ve eşler olarak birincil rolleri, ev içi sorumluluklar ve bakım işleri, siyasete vakit ayırmayı zorlaştırmaktadır.

IV. Ekonomik Faktörler

Siyaset giderek ticarileşmekte ve siyasete katılmak için giderek daha fazla paraya ihtiyaç duyulmaktadır. Kadınların ekonomik kaynaklara ulaşım kısıtlılığı politik çalışmalara katılımlarını sınırlamaktadır.

V. Sosyal Sermaye ve Siyasi Kapasite Eksikliği

Kadınlar genellikle toplulukların, kabilelerin veya akrabalık gruplarının başkanı olmadıkları için sosyal sermayeden yoksundurlar. Bu da onlar için siyasi beceriler, ekonomik kaynaklar, eğitim, öğretim ve bilgiye erişim gibi siyasi katılım araçlarının ve seçmen tabanının olmamasına neden olur.

Kadınların Siyasal Katılımına Yönelik Stratejiler

Bu bölümde kadınların siyasi katılımına yönelik stratejilerden bahsedilecek olup toplumsal cinsiyet kotaları ve kadınların ağ kurma deneyimi kapsamlı olarak tartışılacaktır.

1. Siyasi partiler

Kadınların siyasal alanda var olabilmelerinde en etkili kurumlardan birisi siyasi partilerdir. Dahası kadınların meclise milletvekili olarak girebilmelerinin, siyasette var olmalarının yolu büyük çoğunlukla bir partinin aracılığı ile olmaktadır. Siyasi partilerin ise kadının siyasal alanda varlığına yönelik üç stratejisinden bahsedilebilir (15).

a. Retoriksel strateji

Bu strateji; siyasi partilerin kampanyalarda, seçim meydanlarında veya propagandaya dönük yazılı dokümanlarında kadınlara yönelik olumlu mesajlar vermelerinden ve daha çok kadının partiye destek vermesini sağlamaya yönelik açıklamadan, beyandan ve yaklaşımlardan oluşmaktadır. Yani kadının siyasi arenada var olmasını, siyasete katılımını “oy veren” (tabii kendi partilerine oy veren) olarak artırmayı istemektedirler. Bu stratejinin kadınların aktif siyasal alanda özne olarak var olmasına doğrudan katkısı zayıftır.

b. Özendirici eylem stratejisi

Bu stratejide söylemin ötesinde eylemler de bulunmaktadır. Partiler hem kadınların desteğini almak için hem de kadının siyasal alanda etkin olmasına inandıkları için bu stratejiyi kullanırlar. Yerel yönetimlerde kadınlara yer vererek siyasal gelişimlerini sağlamak, kadın kollarında aktif rol almalarını sağlamak bu uygulamalar arasında yer almaktadır. Kadın aday adaylarından ücret almamak ya da erkeklere göre daha az almak da bu kapsamda önem arz eder.

c. Pozitif ayırıcı strateji

Partiler; kendi bünyelerindeki kurullarda, karar organlarında, aday listelerinde kadınlara belli bir oranda yer vererek kadınların parti içinde ve mecliste daha etkin rol almalarını sağlarlar. Bunun en yaygın örneği aşağıda ayrıntılı olarak bahsedilecek kotalardır.

2. Seçim sistemi

Kadın temsil oranının artmasında seçim sistemi çok önemlidir. Seçim sistemleri genelde üçe ayrılır: (1) Çoğunluk esasına dayanan seçim sistemleri, (2) nispi temsil esasına dayanan seçim sistemleri ve (3) karma seçim sistemleri. Bu sistemler içerisinde nispi temsil sistemi kadınlar için en avantajlı sistemdir.

3. Kamusal birimler ve politikalar

Kadının siyasal katılımını artırmak için toplumsal cinsiyete duyarlı hükümet programları yapmak ve birimler kurmak gereklidir. Türkiye’de bu amaçla kurulmuş Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü bulunmaktadır.

4. Siyasete Kadının Katılımı ile İlgili Dini Söylemin Yeniden Üretimi

Din ve kültür karşılıklı etkileşim içindedir. Bazen din, içinde bulunduğu kültürün bir parçası olur bazen de kültür din gibi algılanır. Birçok uygulama ve söylem vardır ki aslında dinden değil kültürden kaynaklanmaktadır ancak toplum onu din kaynaklı zannetmektedir. Türkiye gibi Müslüman ülkelerde kadının siyasete girmesi, yönetici olması konusu da bunlardan birisidir. Dinî referanslı olduğu iddia edilen ancak dinden çok gelenekten kaynaklanan bu geleneksel kültürü değiştirip siyasi alanda eşitlikçi kültürü yerleştirmek gerekmektedir (16).

5. Kotalar

Cinsiyet kotaları, kadınların tarihsel olarak siyaset alanından dışlanmasını düzeltmek için küresel hızlı yol stratejisi olarak ortaya çıkmıştır. Cinsiyet kotası, söylemsel tartışmalarla gölgelense de 20. yüzyılın son yarısında, birçok ülke gönüllü olarak ya da mevzuat yoluyla cinsiyet kotaları oluşturma yoluna gitti. Toplumsal cinsiyet kotasının, kadınların dışlanmasının önüne geçilmesinde ve siyasetin formel yapısında varlıklarının sağlanmasında etkili bir araç olduğu konusunda açık bir fikir birliği vardır.

Cinsiyet kotaları, yapısal ve sistemik olarak toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri zemininde oluşturulmaktadır. Kadınların siyasi dışlanmasına yönelik yapısal kısıtlamalar göz ardı edilerek, toplumsal cinsiyet kotası yoluyla siyasete dahil edilmeleri etkili bir temsili sağlayamamaktadır. Medeni ve ekonomik haklardan tamamen yoksun kadınlar siyasi haklarını da kullanamazlar. Bu kapsamda toplumsal cinsiyet kotaları, toplumdaki sosyal ve ekonomik

dağıtım adaletinin sağlanmasıyla ilişkilendirilmelidir (3). Kadınların siyasi olarak güçlenmesini sağlamak için cinsiyet kotasını çeşitlilik ve farklılık çerçevesinde oluşturmak önemlidir.

Siyasetteki cinsiyet farkının yalnızca sisteme daha fazla kadın getirerek kapatılması mümkün değildir. Destekleyici mekanizmalar oluşturulmaya ve elverişli çalışma ortam sağlanmaya yönelik politik uygulamalar içermelidir. Kota yöntemlerinin doğrudan, güçlendirici ve kadınların kendi seçmen kitlelerini oluşturmasını sağlayıcı şekilde olmalıdır.

6. Kadın Politikacılar Ağı

Bu bölümde Pakistan’da kadın meclis üyelerinin oluşturdukları, sonrasında bir seçim ittifakına dönüşen ağ örneği paylaşılmıştır.

Pervez Müşerref’in başında bulunduğu rejim tarihi bir karar alarak kadınlar için siyasi kota tahsis etme yoluna gitti. Yerel yönetimin her üç kademesinde %33'lük ve ulusal ve eyalet yasama organlarında %17 koltuk rezervasyonu ile kadınların ülkenin siyasi yapılarında temsil edilmesini sağladı. Kadınlara koltuk ayrılması, 40.000’den fazla kadını yerel yönetim kurumlarına, 205’ini ise ulusal ve il meclislerine ve senatoya getirdi.

Yerel yönetimin üç kademesindeki kadın meclis üyeleri, aralarında sınıf, kıır/kent ayrımı ve siyasi ilişkiler açısından farklılıklar olmasına rağmen, rollerini etkin bir şekilde yerine getirmek için benzer kurumsal ve sosyal kısıtlamalarla karşı karşıya kaldılar.

Erkek üyelerinin ataerkil direnişleri hepsi için ortaktı. Bu durum kendi toplumsal kimlikleri konusundaki farkındalıklarını sağladı. Erkek üyelerin kadın meclis üyelerini görmezden gelmeleri, onlara aşağılayıcı davranmaları, kalkınma fonlarından mahrum bırakmaları ve kendilerini sadece kadın sorunlarıyla sınırlamalarını beklemeleri, kadın meclis üyeleri arasında güçlü bir muhalefet bilinci oluşturdu. Herhangi bir feminist çerçevede gelişmemiş olan toplumsal cinsiyet bilinçleri, onları kadın olarak bir araya getirdi. Farklı siyasi partilere mensup kadınlar, kadın meclis üyelerinin bu sorunlarla mücadele etmek, deneyimlerini paylaşmak, birbirlerinden öğrenmek, yeni atanan siyasi rollerinde daha etkin olmanın yollarını bulmak, ataerkil tepkilere direnmek için bir araya gelebilecekleri ortak bir forum oluşturmaya karar verdiler.

Kadın meclis üyeleri, bir sivil toplum kuruluşu olan Pattan Kalkınma Örgütünün yardımıyla, destek işlevlerini kurumsallaştırmak, daha iyi bir çalışma ortamı oluşturmak, müzakere etmek için kullanmak üzere il düzeyinde Kadın Meclis Üyeleri Ağı (WCN) adıyla ortak bir platform oluşturdu.

2005 yerel yönetim seçimlerinde WCN, Kadın Birlik Grubu (KIG) adıyla bir seçim ittifakı kurdu. Seçim platformunun kurulmasının temel amacı, kadınların siyasi partiler ve yerel güç odaklarıyla yerel düzeyde pazarlık gücünü artırmak ve kadınların siyasi aktörler olarak daha ciddiye alınmasını sağlamaktır. Seçimlerde kadınlara genel ve nazımlar (yerel meclis başkanı) kategorisinde daha fazla yer vermesini talep ediyorlardı. KIG platformunda genel koltuklarda yarışan kadınların yaklaşık %65'i seçimi kazandı (3).

7. Kadın Haklarını Destekleyen Sivil Toplum Örgütleri

1980'lerde ve 1990'larda, küreselleşme ve liberalizm döneminde ülkemize yayılan feminist hareket, sivil toplum kavramını güçlendirme, feminist yönelimin bir sonucu olarak artmaya başlamıştır. 1990'lardan itibaren Türkiye'de toplumsal cinsiyet farkını ortadan kaldırmak, politikaya katılım dâhil olmak üzere hem evde hem de kamu alanında eşit hale getirmek için çözümler üretmek ve projeler yaratmak amacı ile kadın kuruluşları ve kurumları oluşturulmuştur (4). Türkiye'de özellikle politik katılım alanında kadını güçlendirmeyi hedefleyen dernekler bulunmaktadır.

Son Söz

Siyasi liderlikte cinsiyet eşitsizliği kadınların siyasi kariyerlerinin önündeki engellerin kanıtıdır. Kadın hakları ve refahı için demokratik temsili bozan olası sonuçlara neden olmaktadır. Vatandaş olarak erkeklerle eşit siyasi değere sahip olmadıkları algısını oluşturur. Erkek temsilciler, nüfusun kadın yarısının sağlığı, mutluluğu ve refahı için hayati önem taşıyan bazı alanlarda deneyim veya motivasyondan yoksun olabilirler. Siyasi yeteneğe sahip kadınlar seçilemiyorken, siyasi partiler daha düşük nitelikli erkek adaylar havuzundan seçim yapmak durumunda kalabilirler.

Uluslararası ve ulusal düzeyde sosyokültürel, siyasi ve ekonomik engeller kaldırılmadan, toplumsal cinsiyet eşitliği veya kadınların siyasete eşit katılımı hedefine ulaşmak imkânsız kalacaktır. En iyi yasal çerçeve bile, yeterince uygulanmadığı sürece kadınların katılımını artırmada çok az değere sahip olacaktır.

Kaynaklar

1. Akın A. Toplumsal cinsiyet (gender) ayrımcılığı ve sağlık. Toplum Hekimliği Bülteni. 2007; 26, 1-9.
2. Aydın H. Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e Türkiye'de kadın. Current Research in Social Sciences. 2015; 1.3: 84-96.
3. Bari F. Women's political participation: Issues and Challenges. In United Nations Division for the Advancement of Women Expert Group Meeting: Enhancing Participation of Women in Development through an Enabling Environment for Achieving Gender Equality and the Advancement of Women; 2005. [cited 2021 Dec 23]. Available from: <https://www.un.org/womenwatch/daw/egm/enabling-environment2005/docs/EGM-WPD-EE-2005-EP.12%20%20draft%20F.pdf>
4. Selvi EB. Kadınların siyasete katılımı: Türkiye örneği [unpublished thesis] Necmettin Erbakan Üniversitesi; 2019.
5. T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı. Kadının Güçlenmesi Strateji Belgesi ve Eylem Planı (KGSBEP) 2018-2023; 2018. [cited 2021 Dec 23]. Available from: <https://www.aile.gov.tr/media/6315/kad%C4%B1n%C4%B1n-gue%C3%A7lenmesi-strajesi-belgesi-ve-eylem-plan%C4%B1-2018-2023.pdf>
6. United Nations. Politika Özeti: COVID-19'un Kadınlar Üzerindeki Etkisi; 2020. [cited 2021 Dec 23]. Available from: <https://turkey.un.org/sites/default/files/2020-06/policy-brief-the-impact-of-covid-19-on-women-tr.pdf>
7. World Economic Forum. Global Gender Gap Report; 2021. [cited 2021 Dec 23]. Available from: https://www3.weforum.org/docs/WEF_GGGR_2021.pdf
8. Inter Parliamentary Union (IPU). Women in politics; 2020. [cited 2021 Dec 23]. Available from:

- <https://www.unwomen.org/sites/default/files/Headquarters/Attachments/Sections/Library/Publications/2020/Women-in-politics-map-2020-en.pdf>
9. European Institute for Gender Equality (EIGE). Gender Statistics Database.Statistical brief: gender balance in politics 2020; 2020. [cited 2021 Dec 23]. Available from: <https://eige.europa.eu/publications/statistical-brief-gender-balance-politics-2020>
 10. Günay G, Demirci Aksoy A, Bener Ö. Dünyada kadın sorunları. In: Aydın F, editör. Günümüz Dünya Sorunları. Basım yeri: Basım evi; 2016. p. 272-334.
 11. Türkiye İstatistik Kurumu. Seçim Yılı ve Cinsiyete Göre Milletvekili Sayısı ve Meclisteki Temsil Oranı; 2018. [cited 2021 Dec 23]. Available from: <https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=Adalet-ve-Secim-110>
 12. Karışık A, Dokuzcan H, Akpınar İE, Karaoğlu N. 2019 Yerel Seçimlerine Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Perspektifinden Bakmak; 2020. [cited 2021 Dec 3]. Available from: https://www.researchgate.net/publication/339055351_2019_Yerel_Secimlerine_Toplumsal_Cinsiyet_Esitligi_Perspektifinden_Bakmak
 13. Yüksek Seçim Kurulu. Seçim verileri; 2019. [cited 2021 Dec 23]. Available from: <https://acikveri.ysk.gov.tr/>
 14. Randall V. Women and Politics: an International Perspective. 2nd ed. Basingstoke: Macmillan; 1994.
 15. Lovenduski J, Norris P, editors. Gender and party politics. London: Sage Publications; 1993.
 16. Demir Z. Kadınların siyasete katılımı ve katılımı artırmaya yönelik stratejiler. KADEM Kadın Araştırmaları Dergisi. 2015; 1(2), 35-47.